

דרושה חקיקה שתסדיר את נוכחותו של סניגור בחדר החקירות

נכון להיום, החוק בישראל אינו מתיר ואינו שולל את זכותם של חשודים לנוכחות עורך דין מטעמם במהלך חקירה משטרתית, אולם הפרקטיקה שנוצרה היא שהמשטרה ככלל מסרבת להתיר זאת והשאלה שעולה היא מדוע? בארה"ב הזכות הזו קיימת עוד משנת 1966 (פס"ד Miranda ואילו בישראל רשויות האכיפה ממשיכות לרמוס את זכויותיהם של נחקרים ולאחר מכן מתגאות ב-99% הרשעה של נאשמים. דרושה בישראל חקיקה אמיצה בנושא שתכליתה הרתעת חוקרים מפני מעשים אסורים וחיזוק יכולתו של בית המשפט לקבוע ממצאים שהושגו תוך שמירה מלאה על זכויותיו של הנחקר בזמן החקירה עצמה ולא רק בדיעבד. על המחוקק לקבוע בחקיקה ברורה את פתיחת דלתותיהם של חדרי החקירות לעורכי דין כבר מן השלב הראשון של החקירה, ובכלל זה שלב התשאול, זאת על מנת להגן על זכותו של הנחקר בביצוע עבירה פלילית שלא ליפול קורבן לעיוותי דין בחקירה בכל הקשור למניעת זכויותיו תוך שמירה מרבית על כבודו כאדם.

נוכחות עורך דין בחקירת חשוד במשטרה - המצב כיום

נכון להיום, החוק בישראל אינו מכיר בזכותם של חשודים לנוכחות עורך דין מטעמם במהלך חקירה משטרתית. זהו מצב בעייתי מכיוון שעל הנחקרים מוטל לחץ גדול מצד החוקרים ללא סיוע ותמיכה, ולעיתים אף משתמשים כנגדם באמצעים פסולים הפוגעים בזכויותיהם. התוצאה ניכרת במקרים רבים בהם מושגות הודאות, עדויות והפללות עצמיות שאינן עומדות בקנה אחד עם זכויות הפרט הבסיסיות. על כן, ברי כי נחוץ מהלך חקיקתי יאפשר לסנגוריהם של חשודים לשבת עם הלקוח בחקירה.

כאשר יושב אדם בחדר החקירות נמצאים למולו חוקרים מיומנים, האמונים על שיטות וטכניקות רבות להפעלת לחץ. מעבר לכך, אין ספק כי מדובר במעמיד מרתיע ומעורר חרדה, ובוודאי כאשר מדובר באדם מן השורה שאינו אמון על התנהלות המשטרה במקרים אלו. אכן, לעיתים קרובות נעזרים החוקרים בשיטות מתוחכמות, כמו "השוטר הטוב והרע" או שיחת חולין לכאורה עם הנאשם מחוץ לחדר, שכל מטרתן היא כמובן לחלץ ממנו פרטים מפלילים. החשוד מוצא את עצמו בסיטואציה שמעבר ליכולותיו הנפשיות והמנטאליות, ואנשים נורמטיביים רבים נוטים להישבר מפאת הלחץ המופעל עליהם ולו על מנת "לחזור הביתה בשלום". במילים אחרות, הם נוקטים בהודאת שווא או מפלילים אחרים שלא עברו על החוק, רק כדי להביא את הלחצים לסיימם.

דרושה חקיקה שתתיר נוכחות סניגור בהליכי חקירה

אמנם, לאנשים המוזמנים לחקירה עתידית עשוי להיות הזמן להיוועץ בסניגור לפני החקירה, ולהתכונן לקראת השאלות, הטכניקות והתגובות האפשריות. כמו כן, לרוב ניתנת לחשוד הזדמנות לשוחח בטלפון עם עורך דין לפני החקירה. שיחות ופגישות מעין אלו בוודאי יכולות לתרום להרגעתו של האדם, ולסייע לו לשמור על זכויותיו בעודו נחקר, אך לא ניתן להשוותן לנוכחות ממשית של עורך דין בחדר. לו יכול היה עורך הדין לשהות עם לקוחו, ניתן היה לו להתמודד בצורה שקולה והגיונית יותר עם הטענות המופנות כלפיו, ולשמור על רגיעה שתסייע לו לצלוח את המעמד. כמו כן, עצם נוכחותו של עורך הדין עשויה להרתיע את החוקרים מפני ביצוע פעולות פסולות, מה שיתרום כמובן לתקינות ההליך ולחקר האמת. בנוסף, הדבר יאפשר לבתי המשפט להתייחס לממצאי החקירה ככאלו שהושגו תוך שמירה מלאה על זכויות הנחקר, מבלי להידרש לדיונים ארוכים על כך בדיעבד ותוך צמצום מספר הודאות השווא מצד הנחקרים.

ארצות הברית כדוגמא

בארה"ב, זכותם של נאשמים בעבירות פליליות לייצוג משפטי מעוגנת בחוקה, וליתר דיוק בתיקון החמישי והשישי. על פי התיקון השישי, הזכות לייצוג משפטי חלה רק לאחר שהפך אדם מחשוד לנאשם, כלומר לאחר החקירה ועם הגשת ההאשמה הרשמית. מאידך, התיקון החמישי מעגן את הזכות להימנע מהפללה עצמית, וכאן עלו פרשנויות שנידונו רבות בערכאות המשפטיות. לבסוף, בשנת 1966 קבע בית המשפט העליון בארה"ב בפרשת "מירנדה" כי רשויות החקירה חייבות לנקוט בכללים ובמצעים מסוימים על מנת לשמור על זכות ההימנעות מהפללה עצמית. כפועל יוצא מכך, על הרשויות ליידע אנשים עוד לפני החקירה אודות זכותם לשמור על שתיקה, על כך שדבריהם עשויים להוות ראיות בעת משפט, וחשוב מכל לענייננו - אודות הזכות העומדת להם לנוכחות עורך דין בחקירה. יתר על כן, נקבע כי ראיות שהושגו בדרך הפוגעת בזכויות המתוארות לעיל, לא יוכלו להיות קבילות בבית המשפט. בזכות קביעתו זו של בית המשפט העליון, עורכי הדין מהווים כיום חלק בלתי נפרד מחקירות המתנהלות באמריקה.

ובישראל - המלצותיה של ועדת גולדברג

בשנת 1994 ניתנו המלצותיה של ועדה בראשות השופט אליעזר גולדברג, שעסקה בעילות למשפט חוזר ובהרשעות הנפסקות לפי הודאה בלבד. הוועדה המליצה כי חדרי החקירות יהיו פתוחים בפני עורכי הדין החל מהשלבים הראשונים, כולל שלב התשאול. כלומר, שבטרם החקירה יזמן אליה עורך הדין על ידי המשטרה, ושתהא זו זכותו של העצור לבקש כי יהיה עורך דינו נוכח בחקירתו. אמנם, הוועדה אינה מחייבת את נוכחות עורך הדין למען ביצוע חקירה, אך זאת רק אם הנחקר ויתר על זכותו, ובאם החקירה אינה מתועדת בוידאו. כמו כן, אם לא החליט קצין משטרה מדרגת רב פקד ומעלה למנוע את זימון עורך הדין, ונימק בכתב את החלטתו הקשורה לשמירה על שלום הציבור או סודות מדינה. עוד יש לציין כי הוועדה קבעה שעורך הדין לא יתערב באופן אקטיבי וייעץ ללקוחו במהלך החקירה, אלא ישמש כמשקיף שיתריע חוקרים מפעילות אסורה, יבטיח את אמונו של הציבור בחקירות, ויחזק את היכולת של בית המשפט לפסוק את דינו על פי ממצאי החקירה.

חשוב להדגיש, כי המלצות ועדת גולדברג עדיין לא יושמו, למרות שחלפו כבר יותר מ-20 שנה. במצב הנוכחי נרמסות זכויותיהם הבסיסיות של נחקרים, מושגות הודאות שווא, ומתקבלות עדויות וראיות שאינן עולות בקנה אחד עם האמת. לאור הלחץ העצום שבעמידה בדד מול החוקרים, אין פלא שהמשטרה והפרקליטות מתגאות ב-99% הרשעה. על מנת להחזיר את אמון הציבור במערך החקירות ובמערכת אכיפת החוק בכלל, ברור שנחוץ שינוי חקיקתי ברוח המלצותיה של ועדת גולדברג.

נחיצותו של שינוי חקיקתי שימלא את החלל שנוצר בהיעדרו

כאמור, החוק בישראל אינו מתיר ואינו שולל את זכותם של חשודים לנוכחות עורך דין מטעמים במהלך חקירה משטרית. משכך, דרושה חקיקה אמיצה בנושא שתאמץ את המלצות ועדת גולדברג שתכליתן חיזוק יכולתו של בית המשפט לקבוע ממצאים שהושגו תוך שמירה מלאה על זכויותיו של הנחקר בזמן החקירה עצמה ולא בדיעבד. על המחוקק לפתוח את דלתותיהם של חדרי חקירה לעורכי דין כבר מן השלב הראשון של החקירה, זאת על מנת להגן על זכותו של הנחקר בביצוע עבירה פלילית שלא ליפול קורבן לעיוותי דין בחקירה בעל הקשור למניעת זכויותיו תוך שמירה מרבית על כבודו כאדם.